

3. Burin O. M. Problemy vprovadzhennia kontseptsii lokalnoi demokratiï v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=752>

4. Stan lokalnoi demokratiï v mistakh Ukrainy: rol hromad ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia. Analitichnyi zvit za pidsumkamy vykonannia proektu. Monitorynh diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u sferi rozvytku lokalnoi demokratiï / Pid redaktsiieiu V. Brudnoho, A. Krupnyka, O. Orlovskoho. – Odesa: KhOBBIT PLLuS, 2008. – 168 s.

5. Beetham D. Theorising democracy and local government. / D. Beetham. // Rethinking Local Democracy (eds.) King, D. and Stoker, G. Macmillan. – London, 1996. – P.28–49.

6. Cools M. Local and regional democracy in Switzerland Monitoring Committee. Rapporteurs: Belgium (L, ILDG), Republic of Moldova (R, EPP/CCE) / M. Cools, D. Chirtoaca [Electronic source]. – Retrieved from: <https://rm.coe.int/local-and-regional-democracy-in-switzerland-monitoring-committee-rappo/1680750d61>

7. Fox J. Decentralizing Decentralization: Mexico's Invisible Fourth Level of the State Chapter 7 in Accountability Politics: Power and Voice in Rural Mexico, Oxford: Oxford University Press, 2007. – 464 p.

8. Parker S. Taking Power Back: Putting people in charge of politics / S. Parker United Kingdom: Policy Press. Palmer, G., & Butler, A. 2017. A Constitution for Aotearoa New Zealand [Electronic source]. – Retrieved from: <http://constitutionaotearoa.org.nz>

9. Reid M. Saving local democracy: An agenda for the new government / M. Reid [Electronic source]. – Retrieved from: https://thepolicyobservatory.aut.ac.nz/_data/assets/pdf_file/0020/144470/Mike-Reid-Saving-Local-Democracy-February-2018.pdf

10. Subnational governments around the world. Structure and finance; A first contribution to the Global Observatory on Local Finances. OECD/UCLG (2016) [Electronic source]. – Retrieved from: <http://www.uclg-localfinance.org/node/256>

11. Towards Better Local Regulations/ Productivity Commission, 2013 [Electronic source]. – Retrieved from: <https://www.productivity.govt.nz/inquiry-content/1510?stage=4>

Burya K. M., postgraduate student of Political Science Department, Oles Honchar Dneprovsk National University (Ukraine, Dnipro), rfnthbyf1702@meta.ua

Local democracy in modern Ukraine prevention of national model buildings

Features of building a national model of local democracy in Ukraine are considered. Obstacles to the institutionalization of public governance in local communities are being studied, the normative and legal basis of local democracy and its relevance for Ukrainian realities are explored. The signs of inertia of the post-Soviet society, which are not adapted to the free expression of will at the local level, are revealed. Elements of formal and informal rules of the game are established within the framework of local politics that allow political actors to exercise their interests freely and impartially. The requirements for the capacity of national institutes of local democracy are studied, the parameters of realization of human rights and freedoms in the context of local democracy are clarified. The ways of formation of public power as a factor of development of democratic practices at the micro level are explored.

Keywords: local democracy, political transformation, civil society, institutions of representation, plebiscite democracy.

* * *

УДК 351

Гетьманчук П. М.,

кандидат політичних наук, старший викладач кафедри військової підготовки, Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), hetmanchukpm@ukr.net

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розглянуто основні риси чинної моделі політичного управління і сформульовано власну концептуальну позицію щодо стратегічних

пріоритетів її трансформації. Основна увага акцентується на законодавчому закріпленні збалансованої моделі політичної влади і створенню сприятливих інституційних умов для формування нової політичної еліти.

Ключові слова: збалансований механізм стримувань і противаг, парламентська модель політичного управління, бікамералізм, авторитарно-олігархічна модель політичного управління, політико-управлінська еліта.

В кризових умовах найбільш очевидний той факт, що чинна система політичного управління не може забезпечити ефективні антикризові заходи. Це цілком зрозуміло, оскільки подібні моделі політичного правління мають застарілу інституційну основу, управлінські параметри якої не відповідають сучасним вимогам глобального розвитку. Тому розробка концепцій, орієнтованих на пошук ефективної моделі політичного управління, має теоретичне і практичне значення. В проаналізованій літературі з даної проблематики знайшли висвітлення питання, які стосуються: порівняльного аналізу моделей політичного управління країн Західної, Центральної Європи та пострадянського простору [24; 9; 1; 17]; визначення стратегічних пріоритетів щодо розбудови демократичної моделі політичного управління України [23; 24; 25; 26]; системи факторів формування нової політико-управлінської еліти [11; 13; 16]. Однак, ця проблема і надалі залишається нерозв'язаною, оскільки існує нагальна потреба у глибокому аналізі системних ризиків чинної моделі політичного управління та обґрунтування концептуальної позиції щодо стратегічних пріоритетів її трансформації.

Метою нашого дослідження є з'ясування основних атрибутів чинної моделі політичного управління України й формулювання власної концептуальної позиції щодо окреслення стратегічних пріоритетів її трансформації.

Для того, щоб дати відповідь на поставлені теоретичні питання необхідно з'ясувати суть та структуру політичного управління. На нашу думку, політичне управління слід розглядати як цілеспрямований вплив політичної еліти в рамках інститутів політичної влади, здебільш виконавчої на суспільство та його складові з метою забезпечення організаційно-правових умов для його функціонування та розвитку. З цієї дефініції випливає, що ефективне політичне управління має сучасну інституційну систему, максимально наближену до параметрів свободи та сучасну політичну еліту, яка приймає рішення відповідно до глобальних викликів. Інституційна система політичного управління на державному рівні включає інститути глави держави, уряду, представників держави на регіональному рівні (комісари, префекти, воєводи тощо), а також інститути, які здійснюють керівництво парламентом – голови та заступники парламенту, окремих палат, партійних фракцій, парламентських комісій або комітетів.

Політична управлінська еліта в рамках згаданих інститутів формує стратегії суспільного розвитку, приймає політичні рішення і забезпечує їх виконання. До її складу належать всі вищі посадові особи держави, які мають повноваження ухвалювати стратегічні політичні рішення.

У трансформаційних суспільствах (в даному випадку йдеться про посткомуністичні суспільства) в залежності від типу транзиту можуть формуватися різні моделі політичного управління [12; 22; 24]. Серед посткомуністичних країн можна виділити декілька типів:

ліберально-демократичне – в країнах, в яких політичні еліти успішно проводили трансформацію; авторитарно-олігархічне – в країнах із поступовими, половинчастими й частковими трансформаційними заходами; авторитарне просоціалістичне – в країнах, в яких відбувся зворотній транзит. В Україні сформована авторитарно-олігархічна модель політичного управління. Основними рисами моделі капіталізму є: конституційно закріплена монополія президентської влади у вигляді надто широких повноважень глави держави, які дозволяють йому здійснювати контроль над урядом, військово-силовими структурами, правоохоронними органами й судами; домінування пропрезидентської партії в парламенті або створення ситуативної пропрезидентської більшості для ухвалення рішень, вигідних наближеним до глави держави політико-бізнесовим групам; приватизація політико-владних функцій, яка виражається у використанні владних ресурсів політичною верхівкою з метою власної наживи; зрощення влади та бізнесу, політики та адміністративної діяльності, політики та церкви; залежність військово-силових структур від політичних органів; олігархічна природа партій і слабкі громадські організації; утвердження форм кланово-мафіозної взаємодії у всіх сферах суспільного життя [3, с. 514–518].

В рамках цієї системи спостерігається кричуща нерівність, яка вимірюється тим, що доходи найбагатших верств перевищують доходи найбідніших верств у 30–50 разів. Панівним класом тут виступає політична верхівка, яка, користуючись владою, масштабним символічним капіталом, монопольним контролем над інформаційним простором, володіє казковим багатством шляхом нещадної експлуатації природних і трудових ресурсів. Ця система породжує тотальну інтелектуальну та моральну деградацію суспільства і є ворожою до прогресивних змін. Однак в умовах глибоких світових економічних криз ця модель виявляє свою кричущу неспроможність приймати адекватні рішення, що призводить до економічного і духовного національного занепаду. Свідченням цього процесу є низькі показники розвитку України у світових рейтингах [18]. Тому на сучасному етапі виникла гостро дилема: або Україна спроможна збудувати демократичну модель політичного управління та інтегруватися у євроатлантичні структури або вона і надалі законсервує олігархічну модель розвитку в межах євразійського простору.

Для побудови сучасної моделі політичного управління необхідно реалізувати два стратегічних напрями: законодавчо закріпити збалансовану інституційну систему політичного управління; створити сприятливі інституційні умови для формування нової політико-управлінської еліти. В першому випадку йдеться про те, що ефективну модель політичного управління в рамках чинної Конституції, як показує практика, є неможливим [10, с. 17–34]. Відповідно до цього питання ухвалення нової редакції Основного Закону можна вважати стратегічним пріоритетом політико-правової трансформації.

На наш погляд, відповідно до запровадження ефективної політичної моделі управління потрібно у новій редакції Конституції закріпити парламентську республіку із двопалатним парламентом. Таку думку поділяють деякі політологи та соціологи, зокрема

С. Головаха [7]. На підтвердження цієї думки можна висунути такі аргументи: по-перше, президентська форма правління ніде крім США не забезпечила ефективності політичного управління; по-друге, якщо в деяких країнах Латинської Америки є вагомі успіхи у трансформаційних процесах, то вони обумовлені швидше за все тривалим інституційним розвитком і високим цивілізаційним рівнем політичних еліт, ніж інститутами президентської форми правління; по-третє, президентська форма правління, як показує досвід США, забезпечує ефективне політичне управління за умови конституційно закріплених чітких механізмів стримувань і противаг у системі федеральної держави, коли існує баланс повноважень між федеральними органами й органами суб'єктів федерації, притаманна сильна партійна конкуренція, у розвиненому громадянському суспільстві: по-четверте, в посткомуністичних країнах сильна президентська влада як в рамках президентської форми, так і змішаної форми правління стала ядром авторитарних режимів, які в кінцевому результаті призвели до укріплення олігархічної моделі капіталізму: по-п'яте, посткомуністична модель президентсько-парламентської форми правління здебільшого має надто широкі повноваження глави держави, який здійснює загальне політичне керівництво державою і не відповідає за результати управлінської діяльності й слабкі повноваження уряду, який виконує функцію вищого органу виконавчої влади: по-шосте, парламентська модель політичного правління забезпечила на багато успішніше трансформаційні процеси не тільки в країнах Прибалтики, але навіть в Молдові. До сказаного слід додати те, що противниками демократичних змін на всьому пострадянському просторі виступали президентські команди, апелюючи до неспроможності парламентів ефективно управляти.

Для побудови конструкції парламентської форми правління доцільно використати ряд концептуальних положень, сформульованих у конституційних проектах, а також досвід країн Центральної Європи – членів ЄС і Грузії, які закріпили аналогічну модель державного правління [17; 25; 9; 8]. В рамках такої моделі статус президента має виражатися у тому що: глава держави буде виконувати функції гаранта суверенітету, територіальної цілісності, представницьку й арбітражну, а Прем'єр-міністр – вищого державного управління; для виконання своїх функцій володіє правом вето на ухвалення парламентом законів і розпуск парламенту, якщо він в конституційні терміни не сформує уряд, затвердить бюджет, а також отримає недовіру на загальнонародному референдумі за ініціативою глави держави; доручає лідеру найбільшої за кількістю мандатів фракції формувати уряд, який має отримати довіру шляхом абсолютної кількості голосів депутатів парламенту при затвердженні урядової програми; призначає судів всіх інстанцій, Генерального прокурора за поданням Вищої ради юстиції та згодою верхньої палати; за згодою верхньої палати президент призначає голів СБУ, Національного бюро розслідування, НБУ на термін значно довший ніж президентські повноваження; призначає та звільняє представників президента на регіональному рівні; на підставі рішення Вищого адміністративного суду має право розпустити представницькі регіональні та місцеві органи, а також здійснити посадову субституцію голів

регіонального та місцевого самоврядування; президент призначає дипломатичних представників за поданням глави уряду; повноваження глави держави можуть бути достроково припинені в порядку процедури імпичменту і за результатами всенародного референдуму.

Президент обирається на спільному засіданні обох палат парламенту в рамках трьох турів. Для отримання перемоги в першому та другому турах необхідно набрати 2/3 голосів депутатів. В третьому турі голосування відбувається тільки за двох кандидатів, які набрали найбільшу кількість голосів у двох попередніх турах і перемогу отримує кандидат у президенти, який набрав абсолютну більшість голосів депутатів. В разі невдалого здійснення цієї процедури склад парламенту примножується представниками від регіонів (по 3 від кожного). Оскільки в нашій концептуальній моделі президент виконує тільки функцію глави держави, він має бути позбавлений таких функцій як гаранта додержання Конституції, прав і свобод громадян, призупиняти чи скасовувати акти КМУ, уряду АРК і голови РНБО.

Конституювання бікамералізму, має стати вагомим кроком на шляху вдосконалення українського парламентаризму загалом і політичного управління зокрема. Це забезпечить гармонізацію національних і регіональних інтересів за рахунок рівного представництва у верхній палаті (від кожного регіону по три сенатори); підвищення якості депутатського складу шляхом ротації двох палат, яка відбуватиметься кожних два роки на половину; удосконалення законодавчого процесу шляхом погодження спірних законодавчих проблем серед представників обох палат; створення збалансованого механізму розподілу повноважень між двома палатами, згідно якого нижня палата відповідатиме за формування уряду і державні фінанси, а верхня – формування суддівського корпусу, вищих посадових осіб правоохоронних органів і ЗСУ.

В силу того, що в парламентській моделі правління основним центром політичного управління стає уряд, необхідно в конституції закласти такі механізми, які будуть забезпечувати ефективність його управлінських дій. З огляду на європейську практику реалізації такого аспекту урядової діяльності необхідно було б значно розширити повноваження КМУ. Це зокрема стосується таких повноважень, як право видавати делеговані закони, закони-декрети, закони крайньої необхідності, бути суб'єктом конституційного звернення з приводу розмежування компетенції між державними органами, державними органами та органами регіонального та місцевого самоврядування, ставити питання про вотум довіри, що може мати наслідком прийняття урядового рішення парламентом або відставку уряду. Майбутня Конституція України має чітко закріпити, що уряд несе повністю відповідальність за визначення і реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики. Крім цього треба чітко окреслити, які акти глави держави підлягають контрасигнації з боку глави уряду та профільних міністрів.

Ефективність уряду до певної міри залежить від статусу і повноважень Прем'єр-міністра як топ-менеджера у парламентській та змішаній формах державного управління. З цієї точки зору заслуговує на увагу класифікація голів уряду за масштабом їх впливу на процес урядової діяльності, запропоновану Дж. Сарторі [20, с. 98]. Відповідно до цієї класифікації

найбільш сильні повноваження голови уряду притаманні Вестмінстерській моделі. Але в українській версії парламентської моделі правління недоцільно наділяти голову уряду правом розпуску нижньої палати за санкцією глави держави, оскільки дана функція є прерогативою президента. Крім цього в Україні на найближчу перспективу не сформується така сильна партія, як здатна самостійно сформувати уряд. Проте, прем'єр-міністра слід наділити правом призначати та звільняти міністрів, керівників органів центральної виконавчої влади, які не входять в КМУ.

Важливим стримувальним фактором для можливих зловживань з боку виконавчої влади загалом і уряду зокрема є парламентська опозиція. Вона не тільки опонує уряд з приводу реалізації власної урядової стратегії, але і висуває альтернативні варіанти суспільних перетворень. Крім цього вона забезпечує в основному парламентський контроль над органами політичного управління. Статус опозиції може регулюватися окремим законом або законом про регламент діяльності парламенту або нижньої палати, а також правовим звичаєм. В Україні слід законодавчо закріпити статус опозиції, суть якого полягає в наступному: партія яка не увійшла в урядову коаліцію і є найбільшою за кількістю мандатів, отримує право на формування опозиції; опозиція отримує право контролювати бюджетну комісію та комісії з питань правоохоронної діяльності й оборони; притягувати до юридичної відповідальності членів уряду в рамках тимчасових слідчих комісій, які зможуть самостійно розслідувати справи та передавати в суд.

Найбільш досконала модель політичного управління не буде ефективною без відповідного культурного рівня політичної еліти та лідерів. Політичні еліти на чолі із політичними лідерами створюють нові інститути й управляють ними. Слід також додати, що еліти й лідери є продуктом попередніх інститутів і культурних традицій, в рамках яких вони були сформовані. В даному випадку йдеться про трансформаційні еліти, якими називають ті групи, які здійснюють перетворення в рамках відповідних моделей транзиту. Трансформаційний потенціал еліт характеризує їхню здатність проводити реформи, внаслідок яких відбувається перехід до нової моделі суспільства політичної та економічної системи. Цей потенціал включає: трансформаційну парадигму, яка містить стратегічну трансформаційну мету та основні стратегічні пріоритети; організаційну сконсолідованість як певну форму політичної організації; масову мобілізацію як своєрідну народну підтримку еліт під час революції або президентських, а також парламентських виборів. Моделі трансформаційних політичних еліт треба класифікувати за їхнім вибором трансформаційної парадигми й трансформаційними результатами. Відповідно цьому, виділяємо такі еліти: ліберально-реформаторську; номенклатурно-бюрократичну; олігархічну. Ліберально-демократична еліта консолідує політиків, які відстоюють неоліберальну парадигму. Вона сформувалася в середовищі антикомуністичної опозиції та частково реформованої комуністичної партії. Основою такої еліти є високоосвічені (частина яких здобула освіту у престижних навчальних закладах США і Європи), вольові та моральні політики, які спроможні свою політичну кар'єру тимчасово принести у жертву задля досягнення реформаторської мети.

Номенклатурно–бюрократичні еліти, що відстоюють етатистські парадигми, формувалися в середовищі не реформованої комуністичної партії, а також опозиційних антикомуністичних рухів, які поступово пристосувались до правил олігархічної суспільної моделі. Ці еліти забезпечили розбудову двох моделей політичних систем, які не відповідають параметрам демократичного транзиту: авторитарної просоціалістичної й гібридної олігархічної. Олігархічні еліти, які сформувалися в рамках «м'якого авторитаризму» і зрощування політичної влади та бізнесу, використовують популістську парадигму задля забезпечення свого домінування. Вони, формуються за допомогою кланових та фінансово–тіньових механізмів підбору кадрів.

Теоретичні моделі та практика масштабних світових трансформацій дає можливість сформулювати елітарні та лідерські риси, які необхідні на сучасному етапі [15; 19]. Сучасній політичній еліті необхідно володіти високими інтелектуальними, моральними та волевими якостями для того, щоб об'єднати суспільство навколо прогресивних ідей та цінностей, в рамках яких можна дати відповідь на глобальні виклики.

Вагомим фактором на шляху трансформації посткомуністичної еліти та лідерства є скасування номенклатурних привілеїв і пільг успадкованих від попереднього комуністичного режиму і частково модифікованих та значно розширених в умовах олігархічного капіталізму. Йдеться в першу чергу про те, що необхідно скасувати привілеї та пільги для політиків, чиновників та працівників правової системи у вигляді: непомірно високих зарплат у порівнянні з іншими категоріями населення (перевищують середню зарплату у 10–20 разів, тоді як в країнах ЄС – 2–4); додаткових доплат, які включають матеріальну допомогу, премії, річний оклад після виходу на пенсію, зарплату народних депутатів після закінчення терміну їх повноважень; можливості отримати у приватну власність державне житло і дачу; пільговий режим у порівнянні з іншими категоріями у сфері пенсійного забезпечення, надання медичних послуг і оздоровлення; збереженню номенклатурних розподільників благ (корита) на кшталт державного управління справами (ДУС); надання вищим посадовим особам значної кількості державних дач (у високо розвинутих країнах вища посадова особа може розпоряджатися однією або двома державними дачами); збереження тоталітарної спадщини у сфері присвоєння державних нагород наукових ступенів та звань, яка використовується політичною та адміністративною верхівкою часто–густо з метою підвищення свого статусу, збагачення та маніпулювання громадською думкою [4, с. 22–25].

Крім того, скасовуючи привілеї та пільги необхідно забезпечити правові механізми відокремлення бізнесу і політики. Дана проблема вперше була обґрунтована у теоретичному плані М. Вебером, який доводив, що в країнах, де існує традиційна та харизматична легітимність, має місце зв'язок політики й бізнесу [2, с. 648–658], а саме верхівка, яка володіє владою, має доступ до контролю над природними і фінансовими ресурсами. Найбільше ця риса була притаманна феодальному суспільству, а на сучасному етапі – олігархічному. В рамках цього суспільства, як на пострадянському просторі, так і в країнах Африки та Близького Сходу політика розглядається як надзвичайно

прибутковий бізнес. Тут переважає не підприємницький талант, а владний статус, наближення до панівного клану. Тому політична еліта в рамках олігархічної моделі виконує функцію «внутрішнього колонізатора» до свого народу, нещадно грабуючи та обкрадаючи ресурси країни. Невідокремлюючи бізнес і політику неможливо трансформувати як політичні інститути так і політичну еліту. Якщо підсумовувати практику демократичних країн, то вирішення цієї проблеми передбачає такі напрями, а саме: обов'язкове розміщення в офіційних друкованих та електронних ЗМІ декларацій про доходи і майно посадових осіб, а також декларацій про передачу своєї власності в управлінню відповідних фінансових інститутів на період виконання ними службових чи депутатських повноважень; встановлення прогресивного податку на доходи (зарплату, дивіденди, відсотки від депозитів) та майно (нерухомість, землю, престижні об'єкти рухомості, спадщину) фізичних та юридичних осіб; обов'язковий перехід для посадових осіб та безготівкові форми платежів для забезпечення ефективного контролю над їх видатками.

Важливим фактором забезпечення ефективності політичного управління є розвинуте громадянське суспільство. Теорія та історичний досвід показує, що проблеми становлення правової держави, політичних інститутів розвинутої демократії та громадянського суспільства перебувають в прямопропорційній залежності. Тому для здійснення успішних посткомуністичних трансформацій важливо законодавчо закріпити ті інститути, які в першу чергу стимулюють громадську активність та вплив громадських інститутів на процес прийняття політичних рішень. До них можна віднести інститути прямої демократії, легальне лобювання громадськими організаціями різноманітних суспільних інтересів забезпечення незалежної громадської експертизи проєктів політичних рішень, доступу громадян до публічної інформації. У структурі громадянського суспільства важливу роль відіграють такі інститути як вільні ЗМІ та автономні університети, що покликані забезпечити формування як інтелектуальної так і політичної еліти, а також критично мислячу частину електорату [5, с. 216].

Авторитарно–олігархічна модель політичного управління України, яка сформувалася в середині 90-х рр., перебуває в глибокій кризі, що виявляється у її неспроможності успішно здійснювати суспільні перетворення і розв'язувати сучасні проблеми відповідно до глобальних викликів. Для трансформації чинної моделі політичного управління необхідно законодавчо закріпити збалансовану модель державної політичної влади і створити сприятливе інституційне середовище для формування нової політико–управлінської еліти. В першому випадку йдеться про необхідність конституційного закріплення парламентської республіки із двопалатним парламентом, в іншому – запровадження норм, які передбачають скасування привілеїв і пільг для політиків та чиновників, розмежування бізнесу і влади, стимулювання громадської активності як потужного засобу впливу на процес прийняття політичних рішень.

Список використаних джерел

1. Вахудова А. М. Нерозділена Європа. Демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / А. Мілада // Пер. з англ.

Тараса Цимбала. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 379 с.

2. Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдов; Предисл. П. П. Гайдаренко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.

3. Гетьманчук П. М. Шляхи трансформації системи політичного управління на сучасному етапі розвитку України // Університетські наукові записки №1 (45). – Хмельницьк: Вид-во Хмельницький університет управління та права, 2013. – С.514–518.

4. Гетьманчук П. М. Проблеми формування та становлення сучасної політичної управлінської еліти в Україні // Матеріали міжфакультетського науково-методичного семінару факультету психології ЛьвівДУВС «Соціально-педагогічні аспекти підготовки майбутніх фахівців умовах вищої школи». – Львів: «Ліга Прес», 2014. – С.22–25.

5. Забезпечення ефективності політичного управління в Україні в умовах переходу до демократії. Монографія / П. М. Гетьманчук. – Львів: ЛьвівДУВС, 2014. – 216 с.

6. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політико-правові системи світу: навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – К.: «Центр учбової літератури» 2012. – 346 с.

7. Головаха Є. Італія за 50 років пережила 56 розпусків парламенту, українці не гірші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/278555-golovaha-italiya-za-50-rokiv-perejila-56-rozpuskiv-parlamentu-ukrajintsi-ne-girshi.html>

8. Конституція Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://firussia.webege.com/countries/georgia/constitution/Georgia_constitution.html

9. Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головахий. – К.: Укр. правн. Фондація. Вид-во «Право», 1996. – 544 с.

10. Конституція України. – ТОВ «ВВП Нотіс», 2012. – 48 с.

11. Коротков О. Контроліта України в контексті електорального процесу. Політичний менеджмент / О. Коротков. – 2012. – №1/2. – С.88–96.

12. Лейпхард А. Конституционные альтернативы для новых демократий / А. Лейпхард // Политические исследования. – 1995. – №2. – С.135–146.

13. Лопушинський І. Формування української політико-правової еліти: сучасний погляд на проблему / І. Лопушинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2010_1/doc/1/03.pdf

14. Ляшенко Т. Інститут президентства в країнах Центральної Азії / Т. Ляшенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1347>

15. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа Порівняльний аналіз посткомуністичних країн / О. Норгаард // Пер. з англ. М. Козуба та А. Галушки. – К.: Ніка-Центр, 2007. – 424 с.

16. Пірен М. Політико-управлінська еліта України – носій національної ідеї / М. Пірен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/psis/2012_1/piren.pdf

17. Проект Конституції України Президента В. Ющенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavred.info/archive/2009/03/31/121254-9.html>

18. Підсумки – 2012: Україна у світових рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?pidsumki2012_ukrayina_u_svitovih_reytingah&objectId=1274445

19. Пшеворський А. «Демократія і ринок. Політичні і економічні реформи в Східній Європі і Латинській Америці» / А. Пшеворський. – К.: Смолоскип, 2005. – 1108 с.

20. Сарторі Д. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. Структур, мотивів і результатів: Пер. з 2-го англ. / Д. Сарторі. – Л.: Артєк, 2001. – 224 с.

21. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи: Монографія / А. С. Романюк. – ЛНУ імені І. Франка, 2007. – 391 с.

22. Романюк О. Моделі посткомуністичних трансформацій / О. Романюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1236>

23. Рутар С. М. Сучасні проблеми модернізації політичної системи України / С. М. Рутар // Вісник ЛКА. Серія гуманітарної науки. – Львів: Вид-во ЛКА. – 2009. – №7. – С.109–114.

24. Рутар С. М. Україна в контексті посткомуністичних трансформацій / С. М. Рутар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2011_10/53.pdf

25. Якою могла бути українська Конституція. Проекти громадянського суспільства / ШПА при НАУКМА, УНЦПД, КВУ:

За заг. ред. Н. В. Линник. – К.: «Лікей», 2008. – 64 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/files/constitution.pdf>

26. Янішевський С. О., Сало І. С., Яблонський В. М. Конституція в незалежній Україні: 20 років розвитку та механізмів подальших змін / С. О. Янішевський, І. С. Сало, В. М. Яблонський // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №2. – С.7–16.

References

1. Vahudova A. M. Nerozdilena Jevropa. Demokratija, vazheli vplyvu ta integracija pislja komunizmu / A. Milada // Per. z angl. Tarasa Cymbala. – K.: Vyd. dim «Kyjevo-Mogyljans'ka akademija», 2009. – 379 s.

2. Veber M. Izbrannye proizvedenija: per. s nem. / Sost., obshh. red. i poslesl. Ju. N. Davydov; Predisl. P. P. Gajdarenko. – M.: Progress, 1990. – 808 s.

3. Get'manchuk P. M. Shljahy transformacii' systemy politychnogo upravlinnja na suchasnomu etapi rozvytku Ukrai'ny // Universytets'ki naukovi zapysky №1 (45). – Hmel'nyc'k: Vyd-vo Hmel'nyc'kij universytet upravlinnja ta prava, 2013. – S.514–518.

4. Get'manchuk P. M. Problemy formuvannja ta stanovlennja suchasnoi' politychnoi' upravlins'koj' elity v Ukrai'ni // Materialy mizhkfedral'nogo naukovo-metodychnogo seminaru fakul'tetu psyhologii' L'vDUVS «Social'no-pedagogichni aspekty pidgotovky majbutnih fahivciv umovah vyshoi' shkoly». – L'viv: «Liga Pres», 2014. – S.22–25.

5. Zabezpechennja efektyvnosti politychnogo upravlinnja v Ukrai'ni v umovah perehodu do demokratii'. Monografija / P. M. Get'manchuk. – L'viv: L'vDUVS, 2014. – 216 s.

6. Gelej S. D., Rutar S. M. Polityko-pravovy sistemi svytu: navch. posyb. / S. D. Gelej, S. M. Rutar. – K.: «Centr uchbovoi' literatury» 2012. – 346 s.

7. Golovaha Je. Italija za 50 rokov perezhyla 56 rozpuskiv parlamentu, ukrai'nci ne girshi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.unian.ua/news/278555-golovaha-italiya-za-50-rokiv-perejila-56-rozpuskiv-parlamentu-ukrajintsi-ne-girshi.html>

8. Konstytucija Gruzii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://firussia.webege.com/countries/georgia/constitution/Georgia_constitution.html

9. Konstytucii' novyh derzhav Jevropy ta Azii' / Uporjad. S. Golovatyj. – K.: Ukr. pravn. Fundacija. Vyd-vo «Pravo», 1996. – 544 s.

10. Konstytucija Ukrai'ny. – TOV «VVP Notis», 2012. – 48 s.

11. Korotkov O. Kontrolita Ukrai'ny v konteksti eλεκtoral'nogo procesu. Politychnyj menedzhment / O. Korotkov. – 2012. – №1/2. – S.88–96.

12. Lejphard A. Konstitucionnye al'ternativy dlja novyh demokratij / A. Lejphard // Politicheskie issledovanija. – 1995. – №2. – S.135–146.

13. Lopushyns'kyj I. Formuvannja ukrai'ns'koj' polityko-pravovoi' elity: suchasnyj pogljad na problemu / I. Lopushyns'kyj [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2010_1/doc/1/03.pdf

14. Ljashenko T. Instytut prezidentsva v kraїnah Central'noi' Azii' / T. Ljashenko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1347>

15. Norgaard O. Ekonomichni instytucii' ta demokratychna reforma Porivnjal'nyj analiz postkumunistychnyh kraїn / O. Norgaard // Per. z angl. M. Kozuba ta A. Galushky. – K.: Nika-Centr, 2007. – 424 s.

16. Piren M. Polityko-upravlins'ka elita Ukrai'ny – nosij nacional'noi' idej' / M. Piren [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/psis/2012_1/piren.pdf

17. Proekt Konstytucii' Ukrai'ny Prezydenta V. Jushhenka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://glavred.info/archive/2009/03/31/121254-9.html>

18. Pidsumky – 2012: Ukrai'na u svitovyh reytingah [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?pidsumki2012_ukrayina_u_svitovyh_reytingah&objectId=1274445

19. Pshevorskyj A. «Demokratija i ryнок. Politychni i ekonomichni reformy v Shidnij Jevropi i Latyns'kij Ameryci» / A. Pshevors'kyj. – K.: Smoloskyp, 2005. – 1108 s.

20. Sartori D. Porivnjal'na konstytucijna inzhenerija: Doslidzh. Struktur, motyviv i rezul'tativ: Per. z 2-go angl. / D. Sartori. – L.: Artek, 2001. – 224 s.

21. Romanjuk A. S. Porivnjal'nyj analiz politychnyh instytutiv kraїn Zahidnoi' Jevropy: Monografija / A. S. Romanjuk. – LNU imeni I. Franka, 2007. – 391 s.

22. Romanjuk O. Modeli postkomunistychnyh transformacij / O. Romanjuk [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1236>

23. Rutar S. M. Suchasni problemy modernizacii' politychnoi' systemy Ukrainy / S. M. Rutar // Visnyk LKA. Serija humanitarnoi' nauky. – L'viv: Vyd-vo LKA. – 2009. – №7. – S.109–114.

24. Rutar S. M. Ukraina v konteksti postkomunistychnyh transformacij / S. M. Rutar [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2011_10/53.pdf

25. Jakoju mogla buty ukrai'ns'ka Konstytucija. Proekty gromadjans'kogo suspil'stva / ShPA pry NaUKMA, UNCPD, KVU: Za zag. red. N. V. Lynnyk. – K.: «Likej», 2008. – 64 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/files/constitution.pdf>

26. Janishevs'kyj S. O., Salo I. S., Jablons'kyj V. M. Konstytucija v nezalezhnij Ukraini: 20 rokiv rozvytku ta mehanizmy podal'shyh zmin / S. O. Janishevs'kyj, I. S. Salo, V. M. Jablons'kyj // Strategichni priorytety. – 2011. – №2. – S.7–16.

Hetmanchuk P. M., Candidate of Political Sciences, Senior Lecturer of the Department of Military Training, National Academy of Land Forces named after Hetman Sahajdachny (Ukraine, Lviv), hetmanchukpm@ukr.net

Strategic priorities of transformation ways of political management to present stage of Ukraine

In the article are considered the main features of the current model of political governance and formulated their own conceptual position on the strategic priorities of its transformation. The main emphasis is placed upon legislative approval sustainable model of political power and the creation of favorable institutional conditions for the formation a new political elite.

Keywords: mechanism of checks and balances, the parliamentary model of political governance, bicameralism, authoritarian-oligarchic model of political governance, political and administrative elite.

* * *

УДК 32.01:303.42(477)

Гоцуляк В. М.,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії і політології, Хмельницький національний університет (Україна, Хмельницький), gotsylak@ukr.net

ПОЛІТИЧНА НАУКА І ФЕНОМЕН ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Поняття «пам'ять» є досить дискусійним у науковій літературі, незважаючи на його широке використання. Однією з головних причин його появи в політологічній науці стала підвищена і цілком виправдана увага до спогадів учасників і жертв великих трагедій ХХ ст. – Другої світової війни, Голодомору, Голодомору, політичних геноцидів.

Політична наука оперує поняттям історичної пам'яті для ретроспективного погляду в минуле і конструювання на основі цього проєкту майбутнього національного розвитку.

Звертаючись до історичної пам'яті, вдається реконструювати сукупність ідей та уявлень певної історичної доби як певну цілісність, зрозуміти шляхи і механізми самоідентифікації особистості зі своєю національною спільнотою.

Уявлення про минуле або історична свідомість давно перебувають у полі дослідницьких інтересів істориків, політологів, соціологів. Незважаючи на цілком очевидну історичну «спрямованість» цієї теми, вона вимагає комплексного, міждисциплінарного осмислення. Історична наука і професійна діяльність істориків не дають виключно повного знання про минуле, про історичну реальність.

Ключові слова: історична пам'ять, ранньомодерна Україна, самоідентифікація, політична наука, політична реальність, історична свідомість.

Головне завдання політичної науки полягає в досягненні найбільш повного і цілісного знання про ту чи іншу політичну реальність, політичні явища, процеси, політичну культуру тощо. Особливістю постнекласичної науки, як відомо, є спрямованість її на вивчення складних

об'єктів дослідження, які потребують використання міждисциплінарних комплексних підходів і програм, у яких беруть участь фахівці з різних галузей знань. Усе це призводить до взаємодії різних методів, норм та ідеалів пізнання.

На основі синтезу різних підходів теоретичного аналізу з конкретними прийомами історичного дослідження таке інтегральне знання досягається. Однак на шляху до нього стоять численні стереотипи свідомості, неприйнятні у науковому дослідженні схеми, ненаукові підходи, псевдонаукові твердження і висновки.

Дуже часто важливі та актуальні проблеми, що стосуються вивчення особливостей українського національного буття і специфіки української політичної реальності, ставляться на рівні буденної свідомості та масової культури без належного світоглядного, філософського, теоретичного обґрунтування і пояснення, без спирання на факти. Водночас, існують такі аспекти людського досвіду, які не можна виразити суто науковим способом. Вони мають свою соціокультурну цінність і можуть бути представлені літературними чи поетичними образами, зразками утопічного мислення тощо. Різні знання і практики завжди були в культурі, але вони не завжди можуть вивчатися суто науковими методами. Проте за будь яких обставин слід визнати домінуючу цінність наукової раціональності та її вплив на всі форми культури [9, с. 315].

Однією з важливих передумов проникнення в минуле, в різні смисли культурної та політичної реальності є звернення до історичної пам'яті як моделі вирішення сучасних проблем. При цьому, з погляду постнекласичної науки, оперуючи поняттям історичної пам'яті, неприпустимим є використання різних міфів, стереотипних уявлень масової свідомості як основи для пізнання минулого. Разом з тим, український філософ Л. Бевзенко вважає, що різні ігрові, міфологічні колективні утворення часто виступають основними маніфестаціями нелінійної природи соціальних систем [2, с. 539].

Політична наука оперує поняттями історичної пам'яті та політичного міфу для ретроспективного погляду в минуле і конструювання на основі цього проєкту майбутнього національного розвитку.

Звертаючись до історичної пам'яті, вдається реконструювати сукупність ідей та уявлень певної історичної доби як певну цілісність, зрозуміти шляхи і механізми самоідентифікації особистості зі своєю національною спільнотою.

Уявлення про минуле або історична свідомість давно перебувають у полі дослідницьких інтересів істориків, політологів, соціологів. Незважаючи на цілком очевидну історичну «спрямованість» цієї теми, вона вимагає комплексного, міждисциплінарного осмислення. Історична наука і професійна діяльність істориків не дають виключно повного знання про минуле, про історичну реальність. Як писав Й. Гейзінга, історичне знання ніколи не може бути чимось більшим, ніж пам'ять, звідки можуть бути викликані ті чи інші образи [12]. В сучасній науці поряд з традиційною історіографією з'являються праці, в яких аналізується розвиток історичних уявлень і поглядів (те, що називається історичною свідомістю) в контексті культурного та інтелектуального розвитку людини певної історичної доби [13, с. 219].